

Kultura

Miren Artetxe

Busti

«Nori ez zaio gustatzen besteren hitz goxoak jasotzea, txaloak aditzea, loreak, lausenguak, losintxak hartzea? Baina beharrezkoena, barrutik datorkigun autoestimua da, egin behar zena egin dugunaren kontzientzia». Ari gintezkeen DSS2016z eta Observatorio de la Cultura deituak argitara eman berri duen Espainiar Estatuko Kulturaren gaineko urteroko txostenaz, baina, ez dezagun odol txarririk egin. Estitxu Eizagirreraren hitzak dira, azken Argia Sarien banatze ekitaldiko hitzaldian. Besteren begiradarentzat egindakoa, izan ere, ez da gutxituontzat estrategiko, besteak gehiengoa izan ohi direlako maiz.

Busti emankizuna egiten aritu direnak haiek gustura ikusiko luketena ekoizten aritu dira: gazteentzat euskaraz pentsatutako ikus-entzunezko edukiak. Ipar Euskal Herriko gazte sortzaileei espazio bat eman eta ekimen kolektiboen berri eman duen web-telebista saioa da *Busti*. Satirikoa. Eta ez nolana sortua. Maiz beharretik sortzen direnez ekoizpen modurik ederrenak (esaldian ez bedi prekarizazioaren apologiarik irakur), auzolanean eta borondatez ekoitziak izan dira *Busti* emankizunaren zortzi atalak, hilabetez hilabete. Irudika ezazue autobus geltoki bat (saio bakoitzeko desberdina) eta bi aurkezle bertan. Gehitu horri herri ezberdinetako hogeitik gora gazte lanean, izan kameren atzean, izan gidoigintzan, izan esketxetan aktore lanetan, logistikan edo koordinazioan. Orain dela bi urte honelaxe aurkeztu ziguten emankizunaren sortzaileek lehen atala:

Kanaldude Herri Telebista eta ehKz gazte komunikazio proiektuak bultzaturik, Ipar Euskal Herriko gazteek gazteentzat eginiko webtelebista saio bat abiatzeko xedea plazaratu genizuen. Lehen

bilkura publiko bat egin ondotik, 20 bat gazte bildu gira proiektua plantan eman eta emankizuna prestatzeko. Bost hilabetez lanean aritu gira, Kanalduderi esker oinarritzko bideogintza formakuntza jaso eta elkarrekin adosturiko edukia lantzen. Eta azkenean prest da: huna hemen *Busti* emankizunaren lehen alea.

Atal hark ia bost mila ikustaldi ditu orain. Eta azkenak ia lau mila. Jakinik Ipar Euskal Herriak 130.000 biztanle inguru dituela, horietarik 80.000 euskal hiztunak, eta horietariko gehienak aspaldi gazte izanak, eta suposatuz Hego Euskal Herriko ikusle guti izan duela emankizunak, ez dirudi baxterre marka txarra.

Proiektu honek eman du berea, eta dagoeneko ez da *Busti*-ren saio berririk bidean. Aldiz, abenduan Barañainen egin Gazteraiki topaketetan Gazte Telebistaren proiektuari oinarriak jarri zizkioten Euskal Herri osoko hainbat gaztek, eta otsailaren 4an egin zen proiektuan interesatutako gazteak elkartzeko lehen bilkura irekia. Baietz *Busti*-ko zenbait kide berriz pantailan ikusi.

Maialen Duguine taldekideak *Argia*-ri adierazi zionez, «denbora anitz pasa dugu proiektu honen inguruan, eta sari honek balorazio berezia ekartzen dio lantalde osoari. [...] Motibazioa pizten ahal digu beste proiektu batzuk aitzinatzeko». Ez dela beranduegi, alegia. (Txistea harrapatu dutenen artean, bi lagunentzako asteburupasa zozketatuko da Iratiko Besaro hotelean).

Ez dut esan. *Busti*-ko lantaldeak irabazi du aurten ikus-entzunezkoen Argia saria.

Bide batez, azpimarratzekoa da Argia sariaren bidez –ere– Argia proiektuak Ipar Euskal Herriko kazetari eta komunikabideei Hegoaldeari begira ematen dien ikusgarritasuna. Sariak 1989an banatu ziren lehen aldiz, eta orduan Luzien Etxezaharreta irrati esataria izan zen saritua. 1990ean Emile Larreri eman zioten merezimenduzko saria. 1994an Irulegi-Xiberoko Botzari irrati alorrekoa. 2002an Pantzo Hirigarairi eta 2007an Jojo Bidarti. 2010ean Itxaro Bordari. 2012an eta 2013an Kanalduderi eta 2015ean Euskal Irratiei. Eta aurten *Busti*-ri ez

ezik *Amapola Morea*-ri ere –Oiartzun eta Antxeta irratiak elkarlanean osatutako saioari– eman diote saria.

Baina, aizue, zuek zer nahi duzue? Ikus-entzunezko proiektu on bat, ala Iparraldekoa?

Francoren bilobari gutuna

Urriaren 31n estreinatu zen Luhuson *Francoren bilobari gutuna* aretoa mukurua zela, eta geroztik hogeita hamar emanalditik gora eskaini dituzte Euskal Herrian zehar. Artedrama, Le Petit Théâtre de Pain eta Dejabu Panpin Laborategia elkarlanean aritzen diren hirugarren aldia da hau, aurrez *Errautsak* eta *Hamlet* antzezlanak egin baitzituzten batera. Berriz idatzi dute gidoia Igor Elortza eta Unai Iturriagarekin. Berriz Ximun Fuchs zuzendari. Eta berriz lortu dute aretoak betetzea (Zarauzko Modelon izan da azken emanaldia oraingoz, eta sarrerak lau egun lehenago agortu ziren). *Hamlet*-ek 9.400 ikusletik gora bildu bazituen, ez dirudi oraingoan gutxiago izango direnik.

Zauriei buruzko antzezlanak da oraingoa. Eta ez da Francori buruzkoa. Zauri sendatu gabekoei eta horien ondorioei buruzkoa da. Intxaur bat ez ukitzeari buruzkoa. Günther Anders eta Eichmanni buruzkoa. Goierriko lesbiana anarkistei buruzkoa. Nafar genozidioari buruzkoa. Isiltasunari buruzkoa. De Lancreri, Loiolako Inaziori eta Espainiako Gerra Zibilar buruzkoa. Ibarnegarai eta Pétain(Putain!)-i buruzkoa. Popori eta Arantxa Zulueta buruzkoa, zergatik ez. Baina hemen ez dut antzezlanaren kritika egiteko asmorik. Antzezlanaren sortze prozesuaz eta sortzeko motibazio eta asmoen hitz egitea iruditzen zait niri bereziki interesgarri.

Izan ere, oholtzan zein oholtzatik kanpo helburu politikoak dituen antzerkia da *Francoren bilobari gutuna*, eta honakoa du horietako bat: antzerkiari bere funtzio soziala itzultzea. Antton Lukuk *Libertitzeaz* azken liburuan azpimarratzen duenez, antzerki herrikoiak ezin du bizi tabuei heldu gabe.

Eta hain zuzen ere, Lukuren azken laneko pasarte bat hautatu dute hiru antzerki konpainiek haien antzezlanaren aurkezpen dosierra irekitzeko:

Gure antzerkia hiltzen ari du gaien interesik gabeak eta irudi in-paktanteen faltak. Erakundeen antzerkian orde 'spectacle vivant' nozio frantsesa ezarri nahi dute. Hemen ari gara elkarri gezurka, hau edo hura biziki ontsa dela... aintzinatzen ari garela, antzerkirik ez delarik batere aipatu gauza horietan, polemikari ihes egi-ten dugu eta tabuak tabu daude, kulturak ez du biziarekin harremanik, lobelarra da. Aintzinatzen ari omen gara eta gure gazteak frantsesez ari dira euskarak ez duelako interesik gure ondoezaren ehotzeko. Gure begien aitzinean aldatu nahi zaio antzerkiari betidanik ukan duen funtzioa eta izatea.

Ander Lipusi entzun izan diogu herriak antzerkia behar duela, eta antzerkiak herria, eta Ximun Fuchsek adierazi izan du jendea euskal antzerkira joatea dela beraien helburu politikoa. Ez euskal antzerkia ikustera. Antzerkia ikustera, baizik.

Akats bat egina izan da, nire ustez, batik bat antzerki profesiona-lean. Jendeari erraten zitzaion joan behar zela antzerkia ikustera euskaraz zelako; kasik urrikaltasunez. Horrek ez gaitu interesa-tzen. Kontua ez da antzerki hau beste batzuk baino hobea dela. Gauza da momentu batean zerbait gertatu dela. Badira faktore anitz batere menperatzen ez ditugunak. Ahoz ahokoa ez da gure esku. Baina, aldiz, gure esku izan da horren posibilitateak sortzea.

Ez da erronka makala. Nola egin antzerki garaikidea gaur egungo Euskal Herrian? Edo zehazkiago, nola egin antzerki garaikide duina baldintza duinetan gaur egungo Euskal Herrian? Horra hor hiru konpainiek elkarlan hori abiatzearen arrazoietakoa bat: antzerki-zirkuitu zabal bat osatzeko elkar- rren beharra, bideragarritasuna emanaldi anitz ematearen bidez lortzeko. Horrek eskatzen duen lan zama beraiengan hartuz, noski, hots, programatzaileekin hurbileko lana egi- nez eta ahoz ahokoan konfiantza izanez.

Elkarlan horren ekarpenetako bat izan liteke, beraz, zirkui- tu horren sorrera bera. Ez bakarria, alta. Hiru konpainietako aktoreez gain, antzezlan bakoitzean konpainiakoak ez diren

beste zenbait aktorek hartzen dute parte (Zoila Berastegi eta Erika Olaizola, oraingoan), sortzaile berriei lanean formatzeko eta ezagutzera emateko aukerak sortuz.

Eta azken ekarpen bat aitortu nahi nieke hiru konpainiei eta lankideei: lurraldetasun ikuspegia hain modu zinezkoan gorpuztea. Izan ere, nabari da ez dela gidoian azken momentuan txertaturiko bi ahapaldiren kontua. Pertsonaia bati ekialdeko euskalkian hitz egiten uztea, –edo are– hitz eginaraztea. Lanketa kontziente bat dago horren atzean, eta baita egiturazko eragin bat ere: proiektu honek mugaz (edo mugez) bi aldeetako partaideak bildu ditu, oholtzan eta oholtzatik kanpo, lantaldeak egonaldiak egin ditu bi urtetan zehar Itsasun, Izpuran, Azpeitian eta Donazaharren, eta diru laguntzak bi estatutako erakundeei eskatu behar izan dizkiete. Eta nabari da. Onerako.

Hori bai. Antzezlanak ikustera bazoazte, ez zaitezte hemen irakurritakoagatik joan. Joan zaitezte antzezlan eder bat ikusi nahi duzuelako.

Bide batez. *Telesforo ez da Bogart* antzezlanak ere ikusgai duzue egunotan Lapurdiko Iduzkilore talde amateurraren eskutik. Egin dezagun lotura: 2010ean Manex Fuschek zuzendu zuen *Iduzkilore* izeneko lehen obraren ondotik etorri zen *Hazparneko anderea* 2014an, Telesforo Monzonen testua, Ander Lipusek zuzendua. Hirugarren honetan, Monzon bera da protagonista Xabier Mendigurenen testuan.

A, Metrokoadroka kolektiboak ere taula gainean du (Oier Guillanek idatzirik) *Mr. Señora*.

Eta martxan daude dagoeneko V. Antzerki Jardunaldixek Azkoitiko Matadeixen.

Orain, badakizue. Egin politika.

Biba!

Beharbada aktualitatearekin lotura estuagoa luke aipatzeak itxi berri dela Donostiako Garoa Kultur Lab liburu-denda,

zabaldu eta bi urte eta erdira, hainbat kultur ekitaldi antolatatu ondoren. Baina, Bilbon bada berri hoberik eta goazen Erronda kalera. Izan ere, euskal kultura sustatu eta zabaltzeko xedearekin sortu dute hainbat kultur-eragile eta norbanakok Biba! proiektua. Urritik hona ekitaldi andana bat antolatu da horretarako ireki den taberna-lokalean, eta bilbotarren (zein periferiakoon) erantzuna ezin hobea izaten ari dela dirudi.

Asmoa Bilboko kultur eskaintzari ekarpena egitea da, eta ez edozein ekarpen. Alde batetik, baliabide urriagoak dituzten sortzaile eta artistei ikusgarritasuna eman nahi diete eta euren bidelagun izan, «espektro kulturala zabalduz eta aniztasunaren aldeko apustua eginez», Oihana Bartra Biba!-ko kidearen hitzetan. Proiektuaren xedea, hain zuzen ere, bi zentzutako harremana sortzea da: kultur programazioaren bidez jendearengana heltzea, eta jendea Biba!-ra hurbiltzea, haien sorkuntza-lanak bertan lekua izango duela jakinda. Bestalde, arreta berezia jarriko dute Euskal Herriko eta euskarazko kulturaren eta sortzaile hasiberriengan, «kultura eta euskara munduan mugitzen den jendearen topagune» bihurtzeko asmoz, eta euskara hegemonikoa izango den gune bat sortuz.

Alegia, Bilbok Biba! behar duela, eta Biba!-k Bilbo.

Bertako Euskal Herrian Euskaraz-ek kaleratu duen ohar batean azpimarratzen da, hain zuzen ere, «lehen aldia» dela kultur gintzaren esparruko ekimen batek euskarari halako lehentasuna ematen diona, eta estrategikotzat jotzen du. Izan ere, biztanleen %18,6 euskalduna den hirian erabileraren %3 ingurukoa den unean, zentzuzkoa da pentsatzea erabileraren haz dadin ezinbestekoa dela euskalgintzaz haratagoko aldaketarako motor kultural bat. Galder Unzalu antropologoak defendatzen duen gisan, erabileraren eragiteko, hiriaren kultur iruditerian ere eragin behar da:

Hiriek badute esanahi konpartitu kontziente eta inkontzienteen multzo bat [...]. Honek baditu hizkuntza osagaiak, hizkuntzari buruzko sinesmen, uste, iritzi eta aukerak, eta horren ondorioz, hirian ematen diren prozesu eta praktika guztietan hizkuntza ere jokoan dagoen osagaia da. Hiriaren emaitza eta ekoizpen mate-

rial zein immaterial guztietan agertzen da eta bertan ematen diren hizkuntza-harreman guztiengan eragiten du. Hizkuntzaren erabilera, hautu indibiduala izateaz gain, esanahi, uste, sinesmen eta ideologia sinbolikoz betetako ariketa soziala eta praktika kulturala ere bada, eta hor hiriak eta bere imajinarioak eragin zuzena eta berebizikoa dute.

Horretara dator, besteak beste, Biba! proiektua, eta horren lekuko da aurkezpen ekitaldian irakurri zen testua, hain zuzen ere Danele Sarriugartek aldizkari honetarako idatzirikoa artikulu baten moldaketa:

Lan egin dezagun gure hizkuntza, euskara, kultura-hizkuntza ere izan dadin. Eta ez dugu lortuko literatur-sariketa handiek noizean behin eskainitako sarien bidez. Ezta euskara Europako hizkuntza zaharrenetarikoa dela bezalako argudiobideez. Garai berri hauetan, aldaketa etorriko bada, desira izango da sorburu. Euskaraz sortzen dugu, nahi dugulako. Besterik ez. Gogoz gatoz. Eta ez Aitorren hizkuntza zaharra salbatzeko, euskaraz gozatzeko aukera ziurtatu nahi dugulako baizik. Defentsiban egoteari utziko diogu, nostalgian goxo egoteari uko egiten diogu. Aldaketa garai hau gerta dakigukeen bizialdi interesgarrienetako bat izan daitekeelako, beldurrak atzean utzi, eta hasi gaitezen eraikitzen.

Hil da euskal kultura, biba euskal kultura! 🌸